

MUZAFFERÜDDİN ŞAH

(مظفر الدین شاه)

(1853-1907)

**Kaçar hükümdarı
(1896-1907).**

25 Mart 1853'te Tahran'da doğdu. Nâsirüddin Şah'ın dördüncü oğlu olup annesi, Feth Ali Şah'ın torunu Şükûhüssaltana'dır. Nâsirüddin Şah'ın daha önce veliaht olarak belirlenen iki büyük oğlu Muizzüddin ve Muhammed Kâsım'ın vefatı üzerine 1862'de veliaht tayin edildi. 1865'te henüz on iki yaşında iken Azerbaycan valisi oldu. Bu görevi devam ederken babası 1 Mayıs 1896'da suikasta uğrayarak öldürülünce Tahran'da 8 Haziran 1896'da tahta geçti.

Muzafferüddin Şah'ın saltanat yılları, sadece İran'ın değil bütün İslâm dünyasının sömürgeci devletlerin baskısı altında bulunduğu sıkıntılı bir döneme rastlar. İran bir taraftan Rus ve İngiliz rekabetinin arasında bunalırken diğer taraftan içeride siyasi ve iktisadi başarısızlıklar merkezî hükümetin otoritesini iyice zayıflatmış, eyaletler denetimden çıkmış, Şii ulemâsı ile iş birliği halinde modernist muhalefet baskılarını iyice arttırmıştı. Muzafferüddin Şah bu zorluklarla baş edebilecek durumda değildi. Özellikle babasının suikast sonucu hayatını kaybetmesi onu da etkilemişti; ayrıca sağlığı da bozuktu.

Tahta geçtikten sonra ülkenin içinde bulunduğu durumu düzeltebilmek için hükümetin teklif ettiği yeni idarî yapılanma programı çerçevesinde öncelikle gümrükleri tanzim için Belçikalı görevlilerin ülkede istihdam edilmesine izin verdi; böylece gümrük gelirleri yükseldi, ancak bu duruma halk ve tüccarlar tepki gösterdi. Ülkenin giderek yabancıların kontrolüne girdiği şeklindeki kanaatler kuvvetlendi. Gelir temini gayesiyle başta petrol olmak üzere bazı kaynakların Batılılar'a imtiyaz olarak verilmiş olması, bozulan ekonomik dengeler için Rusya ile 1900 ve 1902'de yapılan iki borç anlaşması da şaha karşı tepkilere yol açtı. Alınan borçların yerinde kullanılmamasının yanında şahın 1900, 1902 ve 1907'de sağlık sebepleriyle yaptığı üç Avrupa seyahatinin masrafları tepkileri daha da yoğunlaştırdı.

Alınan tedbirlere rağmen ülkede merkezî hükümetin otoritesi sağlanamadığı gibi yer yer karışıklıklar baş göstermeye başladı. Ayrıca binlerce kişinin ölümüne

sebep olan bir kolera salgını yaşandı. Bu şartlarda 1905-1906 meşrutiyet hareketi gelişti. Anayasa taraftarları yazılı bir anayasa ve seçilmiş bir parlamento istiyordu. 7 Ekim 1906'da meclis toplandı. Sağlığı gittikçe kötüleşen Muzafferüddin Şah 30 Aralık'ta Kânûn-ı Esâsî'yi imzaladıktan kısa bir süre sonra vefat etti (24 Zilkade 1324/9 Ocak 1907). Bazı kaynaklarda bu tarih 19 veya 25 Zilkade (4 veya 10 Ocak) olarak kaydedilmektedir.

Muzafferüddin Şah'ın saltanatının ilk yıllarında İran-Osmanlı ilişkileri, Nâsirüddin Şah suikastının azmettiricisi olarak itham edilen ve İstanbul'da ikamet etmekte olan Cemâleddin-i Efgânî'nin iadesi meselesi yüzünden diplomatik gerginlik içinde geçti. Efgânî'nin vefatıyla normale dönen ilişkiler şahın 1900'de İstanbul ziyaretiyle tamamen düzeldi. Fakat bu durum fazla uzun sürmedi ve Osmanlılar'ın Şii ulemâsı ile irtibatı, zaman zaman görülen sınır anlaşmazlıkları İran tarafından tepkiyle karşılandı. Bununla birlikte her iki ülkenin bu dönemde yenilikçi hareketlerin yoğunlaştığı bir ortamda bulunması, dikkatlerin daha çok iç meselelerde toplanması ciddi bir hadisenin vukuunu önledi.

BİBLİYOGRAFYA :

E. G. Browne, *The Persian Revolution of 1905-1909*, Cambridge 1910, s. 52, 98-100, 133, 415-417; R. Furon, *la Perse*, Paris 1938, s. 162-164; Nejat Göyünç, "Muzafferüddin Şah ve II. Abdülhamid Devrinde Türk-İran Dostluk Tezahürleri", *İran Şehinşahlığı'nın 2500. Kuruluş Yıldönümüne Armağan*, İstanbul 1971, s. 164-165; G. M. Wickens, "Shah Muzaffar al-Din's European Tour A.D. 1900", *Qajar Iran: Political, Social and Cultural Change, 1800-1925* (ed. C. E. Bosworth - C. Hillenbrand), Edinburgh 1983, s. 34-47; D. Wright, *The Persians Amongst the English*, London 1985, s. 172-184; M. Cevâd Meşkür, *Târîh-i İrân-zemin*, Tahran 1366 hş., s. 359-365; Mehdi Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İrân*, Tahran 1371 hş., IV, 120-135; Mehdi Melikzâde, *Târîh-i İnkılâb-ı Meşrûtiyyet-i İrân*, Tahran 1371 hş., I, 411; Abbas İkbâl-i Âştîyânî, *Târîh-i Muşaşal-ı İrân*, Tahran, ts. (İntişârât-ı Kitâbhâne-i Hayyâm), s. 845; Abdollah Mostofi, *The Administrative and Social History of the Qajar Period [The Story of My Life]: From Mozaffar ed-Din Shah to Vosuq od-Dowleh's Anglo-Persian Agreement* (trc. Nayer Mostofi Glenn), California 1997, II, 348-359, 375-378, 382, 458; W. L. Cleveland, *A History of Modern Middle East*, Oxford 1999, s. 140, 141; Mehmed Emin, "İran Tarihçe-i İnkılâbı", *SR*, II-IX/36-218 (1328), s. 192-193; II-IX/40-222 (1328), s. 252-255; Azmi Özcan, "Jamaladdin Afğhani's Honorable Confinement in Istanbul and Iran's Demands for his Extradition", *Osm. Ar.*, XV (1995), s. 285-291; R. M. Burrell, "Muzaffar al-Din Şah Kadîr", *EP* (İng.), VII, 818-819; Faruk Sümer, "Kaçarlar", *DİA*, XXIV, 52-53.

AZMİ ÖZCAN

MUZÂRİ

(المضارع)

Aruz sisteminde bir bahir.

Halil b. Ahmed'in aruz sisteminde "müş-tebihe" diye anılan dördüncü dairede dördüncü, klasik genel sıralamada ise on ikinci bahir olarak yer alır (*DİA*, III, 428; IV, 484). Bahrin adı, "benzemek" anlamındaki **mu-zâraat** masdarından türeyen bir sıfat olup "benzeyen" mânâsına gelir. İki tef'ilesinden birinin mecmû', diğerinin mefrûk vetid olması bakımından Halil b. Ahmed'e göre hafif bahrine veya mefrûk vetidinin ikinci tef'ilesinde bulunması dolayısıyla münserih bahrine benzemesi ya da bu bahir için başka benzeyişler (hezec veya müctes bahirleri gibi) ileri sürülmesi sebebiyle muzâri diye adlandırılmıştır (İbn Reşîk el-Kayrevânî, I, 271; Hatîb et-Tebrîzî, s. 163; Mahmûd Fâhûrî, s. 110).

Tef'ileleri yedi harfli (sübâiyye) bahirlerdendir. Halil b. Ahmed'in daire sisteminde yer alan tam ve sahih şekli bir mısradadır (şatr) "mefâilün fâilâtün mefâilün"dür (ـ -- /ـ -- /ـ --). Ancak uygulamada her şatrın son tef'ilesinin düşmesiyle meczû' şekli ve haşiv tef'ilesinin sakin olan yedinci harfinin düşürülmesiyle mekfûf şekli (ـ -- مفاعيل) ya da sakin olan beşinci harfinin düşürülmesiyle makbûz şekli (ـ -- مفاعيلن) kullanılır. Bu değişikliğe göre muzâri bahrinin bir şatrdır ya "mefâilü fâilâtün" veya "mefâilün fâilâtün" şekilleri kullanılır. Mefâilün tef'ilesinde murâkabe kuralı gereği bir tef'ilede yan yana gelen iki hafif sebebin (ي، ن) sakin harflerinin (ن، ي) aynı anda düşürülmesi veya sabit kalmasının câiz olmaması dolayısıyla yukarıda zikredilen iki zihaf kaidesi (keff ve kabz) aynı anda uygulanmaz, bu sebeple de مفاعيلن biçimi yoktur. Aynı şekilde haşiv tef'ilesi olan "mefâilün"ün de tam ve sahih şekli kullanılmaz; onda da geçen iki zihaf kaidesinden birinin mutlaka uygulanması gerekir. Muzâri bahrinin mekfûf şekli (mefâilü) daha yaygındır.

Zeccâc'ın beyanına göre eski Arap şiirinde bu bahirde yazılmış pek az örnek bulunmaktadır. Ahfeş el-Evsat ise bu bahirde meşhur bir Arap şairinden rivayet edilmiş tek bir kasidenin bile bulunmadığını ve dolayısıyla bahrin Araplar'a ait bir vezin sayılmayacağını ifade etmiştir (İbnü'd-Demâmînî, s. 209; Abdürriżâ Ali, s. 136 vd.).